

Dette værk er downloadet fra Slægtsforskernes Bibliotek

Slægtsforskernes Bibliotek er en del af foreningen DIS-Danmark, Slægt & Data. Det er et special-bibliotek med værker, der er en del af vores fælles kulturarv, blandt andet omfattende slægts-, lokal- og personalhistorie.

Slægtsforskernes Bibliotek:
<http://bibliotek.dis-danmark.dk>

Foreningen DIS-Danmark, Slægt & Data:
www.slaegtogdata.dk

Bemærk, at biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. Når det drejer sig om ældre værker, hvor ophavs-retten er udløbet, kan du frit downloade og anvende PDF-filen.

Når det drejer sig om værker, som er omfattet af ophavsret, er det vigtigt at være opmærksom på, at PDF-filen kun er til rent personlig, privat brug.

JENS SIGSGAARD

FRØBEL
OG
MONTESSORI

MUNKSGAARD . KØBENHAVN

JENS SIGSGAARD

FRØBEL
OG
MONTESSORI

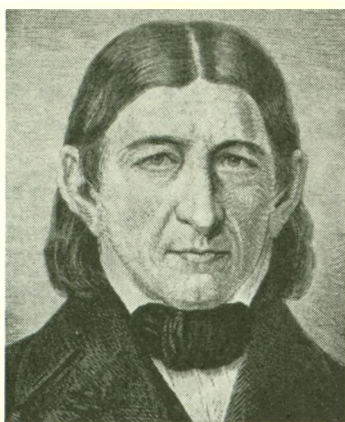
5. udgave

MUNKSGAARD . KØBENHAVN

MUNKSGAARD
COPENHAGEN 1968

PRINTED IN DENMARK
POUL KRISTENSENS BOGTRYKKERI
HERNING

Frøbels biografi

Friedrich Fröbel er født 1782 i Thüringen og hans barndom falder således sammen med den franske revolution. I 1812 deltog han som 30-årig i frihedskrigen efter Napoleons store nederlag i Rusland. Ud fra disse historiske kendsgerninger må vi bedømme hans livsløb.

Faderen var præst af den gamle, ortodokse type. Moderen døde, da han endnu var spæd; tre år gammel fik han stedmor, og gennem hele sin barndom led han under savnet af en mors kærlighed. Han blev sendt i pigeskole, fordi faderen ikke kunne enes med stedets skolelærer, og da han 11 år gammel blev fjernet fra hjemmet og kom i huset hos en morbror, havde han faktisk aldrig været set sammen med børn af hans egen alder, og kun sammen med piger i det hele taget.

I sin ungdom førte han en meget omflakkende tilværelse. Ved et rent tilfælde kom han til at undervise ved en drengeskole i Frankfurt a. M., og her gik hans livskald for første gang op for ham. Det var ved denne lejlighed, han udtrykte sig i de smukke ord: Jeg var til mode som et træ, der blom-

strer og ved det ikke. Han studerede lidenskabeligt Rousseaus skrifter, var huslærer og opholdt sig bl. a. hos Pestalozzi i Yverdon et par år. I disse to skikkelser, Rousseau og Pestalozzi, har vi de pædagogiske forbilleder for hans senere virksomhed.

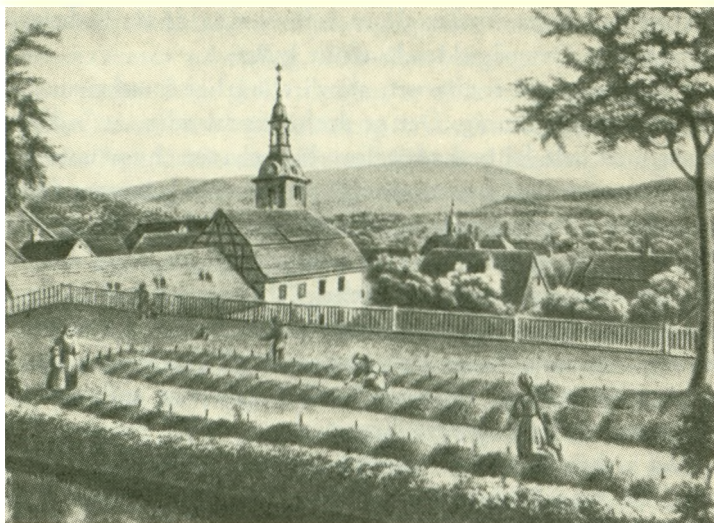
I 1817 grundlagde Frøbel en opdragelsesanstalt i Keilhau, men den fik et dårligt ry. Frøbel blev beskyldt for frisindet tænkemåde og regeringsfjendtlige bestræbelser, og til sidst måtte han rejse til Svejts, hvor han opholdt sig i 5 år. Da han vendte tilbage, havde han planerne færdige om at grundlægge en fællesopdragelse af børn før den skolepligtige alder. Han var da 54 år gammel. Institutionen kaldte han »Opdragelses- og selvudviklingsanstalt for børn«. *I 1840 fik den navnet børnehave.*

Frøbel er den første organisator i verden af en sådan fællesopdragelse af de helt små, og formålet var forøvrigt også at uddanne og udvikle de unge kvinder, som fik med børnene at gøre, og derved forberede dem til deres senere moderkald. Oprindelig havde han dog forsøgt sig med unge mænd.

Han konstruerede sine bekendte lege- og beskæftigelsesmidler for børn, og samtidig udgav han et pædagogisk søndagsblad med det smukke motto: Kom, lad os leve for vore børn! Han fablede om at tjene eventyrlige summer, men resultatet blev et ganske andet.

I året 1849 opholdt Frøbel sig i Bad Liebenstein. Her mødte han baronesse v. Marenholz-Bülów, der senere fik stor betydning for udbredelsen af de frøbelske ideer. Hun fortæller, at befolkningen kaldte ham den gamle nar, fordi han løb omkring og legede og dansede med børnene.

I 1851 var Frøbel blevet gift for anden gang. Han var da 69 år gammel. Få uger senere indtraf den begivenhed der kom til at betegne hans livs største katastrofe, og som almindeligvis anses for at være en medvirkende årsag til hans død året efter.

»Til børnehaven hører absolut også en have, og i denne skal der også være haver for børnene,« skrev Frøbel. Her er »børnehaverne« ved Frøbels første børnehave.

Forbudet mod børnehaverne

De frøbelske børnehaver blev forbudt! Og det skete på grund af deres »nære sammenhæng med de nedbrydende tendenser på religionens og politikens område«.

Efter frihedsrøret i 1848 var fulgt en skarp reaktion, og man havde i nogen tid med stigende mistænksomhed set på Frøbels virksomhed. En nevø af ham, Karl Frøbel, der havde fået sin opdragelse på Keilhau og som var påvirket af socialistiske anskuelser, havde forsøgt at fortsætte og udvikle onkelens opdragelsesteorier. Han havde i 1849 udsendt et lille skrift angående oprettelsen af en »højskole for unge piger og børnehaver«.

Selve skriftet har forøvrigt stor betydning derigennem, at

det indeholder et forslag til en reformering af de frøbelske børnehaver. Det pågældende afsnit lyder:

»Vi røver noget fra barnet, når vi vilkårligt foreskriver det enhver underholdning. Det er derfor nødvendigt at indføre timer med helt fri beskæftigelse i børnehaven, hvor børnene i muntert overmod kan tumle sig i sandet eller græsset og foretage deres udspekulerede og ofte fantastiske lege, der gør alt dødt levende og efterligner de voksnes arbejde, lege, som er og skal være deres egen opfindelse.

Opdrageren må stumt iagttagende eller venligt opmuntrende se på denne barnlige virksomhed og på grundlag af disse iagttagelser udfinde passende beskæftigelser og oplysninger om deres karakter og udvikling«.

Det virker jo særdeles moderne, og det er blot trist, at det ikke blev Karl Frøbel og hans hustru Johanne, der ud fra deres frisindede indstilling kom til at præge den fortsatte linje i Friedrich Frøbels virksomhed. Det må endelig bemærkes, at Karl Frøbel ikke selv mente sig i opposition til Friedrich Frøbels teorier.

Men det var måske dette skrift, der blev årsag til forbudet mod de frøbelske børnehaver. Forbudet blev forøvrigt først hævet 1862. Da var der indtrådt en ny situation.

Storbyens behov for børnehaver

Den fremskredne industrialisering havde nødvendiggjort parkeringssteder, hvor mødre kunne anbringe deres børn, medens de arbejdede på fabrikkerne. *Der meldte sig et storbybehov for fællesopdragelse af de små.* De få asyls, man havde, slog ikke til, og var jo faktisk også beregnet til et noget andet formål. Og så var man så heldigt stillet, at der jo fandtes et fuldt udarbejdet system, der kunne anvendes. Det var Frøbels.

Det er et forhold, der er uhyre vigtigt for forståelsen af frøbelbørnehavernes udvikling. Frøbelbørnehaven var jo nemlig kun i meget ringe grad tilpasset et sådant formål. Den var opstået i den lille by på landet og havde fra starten kun pædagogiske formål. Gennem årene fulgte en tilpasning til også at dække sociale behov, og vi fik den sammensmeltning, vi herhjemme kender under navnet folkebørnehaven.

Men det siger sig selv, at under stærkt ændrede samfundsforhold kan det oprindelige system ikke anvendes ortodokst, og det ville være en absurd tanke, hvis vi i dag midt i storbyens stenørken ville forsøge at realisere Frøbels børnehavesystem uden ændringer i den oprindelige metodik. Det er der heller ingen, der kunne tænke sig. Spørgsmålet er blot, hvor meget kan vi i dag anvende af Frøbels tanker. Slæber vi endnu rundt med gamle former, der hører hjemme under helt andre samfundsformer? Det gør vi sikkert i nogen grad. Men for at klare det spørgsmål må man først have et nøjagtigt begreb om de behov, det enkelte barn og samfundet som helhed har for børnehaven. Det kan den moderne psykologi og pædagogik give os oplysning om, og her er der jo unægtelig sket en udvikling siden Frøbels tid. Når der trods alt endnu er bevaret væsentlige områder af Frøbels metodik, kan det ikke udelukkende skyldes konservatisme og slendrian. Der må virkelig i Frøbels tanker være værdier, der har eksistensberettigelse og levedygtighed også i dag.

Lad os derfor se lidt på disse teorier, der har vist en så forbløffende livskraft, at de i dag – over 100 år senere – præger det daglige arbejde i tusindvis af børnehaver jorden over.

Frøbels teorier

Det er kun såre lidt, der er skrevet om Frøbels teorier. Kendskabet dertil er derfor væsentlig blevet formidlet gennem de

frøbelske børnehaveseminarier. Desuden er Frøbels skrifter overordentlig vanskeligt tilgængelige. De er skrevet i et sprog så knudret og filosofisk, at det er de færreste, der er i stand til at tilegne sig de tanker, der ligger bag ordene. Doktor Wickard Lange, der har udgivet Frøbels samlede skrifter, skriver et sted: »Frøbel var ingen forfatter. Hans arbejders stive, svulstige, ofte totalt uforståelige form, gjorde dem utilgængelige for et større publikum«. Men lad os sige med Søren Kierkegaard: »Når en mand står på eet ben og forkynder en kostelig sandhed, vil den dygtige tilhører sige: 'Han står ganske vist på eet ben, men hvad han siger er sandt! Medens den dårlige vil slutte: Han står på eet ben, altså har han uret!'« Det siger sig selv, at hvis Frøbels tanker skal have nogen betydning for os i dag, må de ses løsrevet fra den tilfældige formalisme, og vi må forsøge så vidt muligt at se bag om gloserne. I den form, de har oprindeligt, siger de os faktisk ikke ret meget. Der kræves lang tids indleven i hans tankegang for med nogenlunde sikkerhed at kunne sige, hvordan vi i moderne sprogbrug ville udtrykke de samme tanker. Det kan være risikabelt på den måde at ændre terminologi, men det er nødvendigt.

Frøbel bestemte selv sin opdragelsesmetode ved dens forhold til gud, naturen og mennesket. Frøbels gudsbegreb var overvejende panteistisk. I guddommen så han indbegrebet af den ordnende fornuft, som han mente var åbenbaret i alt stofligt. Hver ting bestod af stof og form, men det var formen, der var det egentlige, og det er den, som man kalder ånden. Det er strukturen, formen eller hvad man vil kalde det, der forvandler den formløse masse. Her har vi forklaringen på den enorme betydning, han tillagde f. eks. de geometriske former. Ved at få indsigt i geometriske love fik man jo samtidig indsigt i guds væsen. Det samme kunne man også få ved at betragte naturen. Da han havde sendt en af sine elever en bibel i konfirmationsgave, tilføjede han: »Men søg fremfor alt

også at læse i naturens bog, der er givet os af gud til et spejl for vort eget såvel som for alt liv i nutid, fortid og fremtid«.

Megen misforståelse har der stadig været i opfattelsen af Frøbels religiøsitet. Pastor Edwin Brandt har i en artikel i »Vore Børn«, nr. 10-11, 1941, redegjort for Frøbels gudsforhold. Han skriver her: »Det meste af det, der træder os i møde i Frøbels tanker er jo nok religiøst, men ikke kristeligt, tværtimod i reglen udtryk for den mest udprægede naturreligiøsitet. – De beskyldninger for ateisme, han fra forskellig side blev udsat for, er ikke helt ubegrundede, og kan ikke undre«.

Den spontane aktivitet

Udfra sit religiøse livssyn begrundede Frøbel det skabende arbejde. *Mennesket defineres simpelthen som et skabende væsen.* Det er gennem udviklingen af menneskets skabende kræfter, at den enkelte personlighed såvel som hele samfundet skrider frem. Når mennesket var skabende, d. v. s. gav det formløse form, var det altså en næsten guddommelig proces, der foregik. I mennesket boede en tendens til at give synlige, håndgribelige udtryk for sjælens indre struktur. Frøbel kaldte det at yderliggøre det indre. Men samtidig finder der en vekselvirkning sted, idet menneskene også søger at inderliggøre det ydre, d. v. s. lære af naturlovene, som de åbenbarer sig for den søgende. Det tør jo nok kaldes en noget filosofisk teori, men der er en kerne af noget rigtigt deri, og den medførte det meget heldige, at Frøbel ud fra disse grundsynspunkter kom til at lægge hovedvægten i sin praktiske udformning af systemet på barnets spontane aktivitet, på legen, på det skabende arbejde. Udfra moderne pædagogiske og psykologiske synspunkter tillægger man jo netop disse tendenser den allerstørste betydning. Vi er klar over, at den spontane aktivitet ikke må

hindres, den er simpelthen biologisk begrundet. Dyreforsøg har oven i købet bevist, at hvis man undertrykker den spontane aktivitet f. eks. hos rotter, medfører det neuroser. Legen er den mest udprægede form for spontan aktivitet, og den var for Frøbel ikke en biomstændighed ved opdragelsen men selve fundamentet. Og med ægte tysk trang til systematisering udpønsede han spidsfindige og raffinerede legeformer, der for størstedelen er ret uanvendelige i børnehaven. Fantasien, der i oplysningstiden var sat i skammekrogen, kom atter til hæder og værdighed, måske med en overbetoning i symbolsk retning. For det skabende arbejde grundlagde Frøbel også en systematik, der i vore ører lyder så temmelig absurd, men ind imellem træffer man dog synspunkter, der virker helt moderne, som f. eks. når han siger, at i den menneskelige udvikling skal de enkelte faser gennemleves ikke ved død imitation eller ren kopi, men gennem skabende arbejde. I timeplanen for anstalten i Keilhau hedder det: Aftegnen og eftertegnen af fremmede tegninger har slet ikke fundet sted.

Opdragelse bestemt ved udvikling

I lighed med Rousseau anlagde Frøbel det romantiske syn på barnet, at det var godt af naturen, og at hvert barn i sig indeholdt spiren til det fuldkomne menneske. Frøbel sammenligner gang på gang barnet med den grønne spire, der kun kræver et gunstigt milieu for at udvikle sig.

Af naturen er intet menneske ondt.

»Bag enhver menneskelig fejl ligger en god tendens, som er blevet ødelagt, misforstået eller vildledt«, siger Frøbel. Det lyder næsten som et citat af Freud, og det er i det hele taget ikke vanskeligt at finde citater hos Frøbel, der leder tanken hen på moderne dybdepsykologiske teorier. Om barnets sek-

suelle forhold siger han: »Den for tidlige, unaturlige adskillelse af kønnene er i dens umiddelbare skadelige virkninger langt dybere og mere om sig gribende, end vi nu blot aner og tror«.

Opdragelse i frihed

Ud fra grundsynspunktet, at mennesket er godt af naturen, er det en logisk konsekvens, at Frøbel indrømmede sine elever en udstrakt grad af frihed. Der gik sære frasagn om den mærkelige anstalt i Keilhau, og det højfyrstelige consistorium i Schwarzburg-Rudolstadt sendte en embedsmand dertil for at undersøge forholdene. I de to dage, han opholdt sig der, hørte han ikke så meget som et straffende ord fra en lærers mund, men han så ingen rigtig uopdragenhed, skønt børnene levede, som adlød enhver kun sine egne love. De syntes alle at være ubundne og at bruge deres kræfter frit.

Wichard Lange meddeler om skolen i Keilhau, at eleverne nød den yderste grad af frihed. Alt blev lagt an på at fæstne og styrke deres selvstændighed i erkendelse og handlen. Frøbel selv beretter, at den gensidige tiltaleform overalt er du. At børnene skulle sige du til lærerne, faldt dog nogle af forældrene for brystet.

Frøbels samfundskritik

Frøbel var ikke blind for, at den endelige realisation af hans revolutionære skoleprogram kun kunne virkeliggøres i forbindelse med sociale reformer. Han udsendte i 1836 et skrift, der indeholder en skarp kritik af samfundsforholdene. Familien burde være et organisk led af folk og stat og medbestemmer af statsgrundsætningerne – men det modsatte er tilfældet. Alt tjener til ødelæggelse og undergravelse af familiens

stilling. Og han nævner som eksempler: Erhvervsbesværligheder. Uddannelsen til statstjenesten af enhver art – selv lærerstandens uddannelse iberegnet. Selve embedsmandsvæsenet og endelig frem for alt militærvæsenet og militærtvungen.

Konklusionen bliver, at Frøbel fremsætter planer om en storstilet masseudvandring til U.S.A. for der at grundlægge et helt nyt samfund ud fra kommunistiske idealer. Livet skal leves i fællesskab og med fælles gods og uden enhver ydre efterligning af det allerede eksisterende. Det, man ikke skal tage med derover, er først og fremmest fordomme og forudfattede meninger, fastholden ved afdøde og udlevede livsformer, i særdeleshed fastholden ved egne læresætninger og læresystemer af enhver art. Heller ingen faste skole- og opdragelsesplaner – og ingen filosofisk skole som den eneste gældende.

Tanken – og først og fremmest den videnskabelige tanke – er fri.

Kritik af Frøbels teorier

Hvis vi vil underkaste Frøbels teorier en kritik, er det en let sag at finde mange naive og oplagt forkerte træk. Berygtet er således hans beviser ud fra ordenes lyde. Legen afspejler menneskets inderste væsen – det så Frøbel tydeligt gennem forbindelsen Spiel og Spiegel. Det er ikke slet så indlysende i England, hvor det hedder play og mirror. Frøbel har virkelig givet mange af den slags begrundelser for sine teorier. Metoden har han forøvrigt fra Pestalozzi. Men da hans teorier i det hele taget hviler på et metafysisk grundlag, kan det jo være så temmelig ligegyldigt, hvordan han begrunder dem.

I lighed med tidligere pædagoger søgte Frøbel at finde en metode, som skulle omfatte hele opdragelsesområdet, og som skulle være så fuldendt, at den kunne anvendes skematisk af

enhver lærer. Ud fra Frøbels grundsynspunkt, at udviklingslovene var evigt almengyldige og fandtes i spireform i ethvert individ, var det jo ikke nødvendigt at studere det enkelte barn, og det gjorde han da heller ikke. Hvis et barn afveg fra lovene, var det kompromitterende for barnet, ikke for lovene. Det var også en konsekvent tanke ud fra dette grundsynspunkt at konstruere et komplet sæt materiel til at støtte udviklingen af de indre love, men materiellet blev konstrueret i overensstemmelse med de filosofiske teorier, ikke med barnets krav. Når bolden indgår i den første »gave« i systemet, er det udelukkende, fordi kuglen er det mest fuldkomne af alle legemer.

Når børnene i sangleg skal gå i kreds, er det ikke, fordi det nu engang er den mest praktiske måde at bevæge sig på til det stykke arbejde, men fordi cirklen er et symbol på uendeligheden, og derved bidrager den til at fremkalde det skjulte uendelighedsbegreb i barnets sjæl.

Frøbels meget detaljerede system for brugen af de såkaldte gaver blev heldigvis kun ved indledningen. Hvor megen vægt han selv har lagt på dem, er ikke godt at vide. At han forbandt det nyttige med det ophøjede filosofiske fremgår af, at en enkelt af de 4 hovedserier blev til derved, at der blev et smalt stykke papir tilovers, når han klippede kvadratiske fletteblade. Deraf skabte han så liniernes serie. Den fjerde serie, punkternes serie, kan overhovedet ikke anvendes i børnehaven, fordi den fine prikning er direkte skadelig for børnenes øjne. Frøbel skal dog ikke have ansvaret for alle de uheldige beskæftigelsesformer, der har været brugt. Hans egne flettemønstre var meget primitive og enkle, men det lykkedes hans medarbejdere at udvikle en fletteskala på 100 forskellige flettemønstre! Men så blev de sidste også af en sådan vanskelighedsgrad, at lærerinderne selv har svært ved at klare dem. Ud fra vor tids pædagogiske synspunkter har man kritiseret ar-

bejdet i frøbelbørnehaverne på grund af det noget skematiske præg, der kan være over dem. Den organiserede beskæftigelse, der til tider kan minde om en slags klasseundervisning, indtager for megen plads. Beskæftigelsesformerne modsvarer ikke i tilstrækkelig grad barnets krav og bygger i alt for ringe grad på børnenes selvstændighed. De smukke resultater af det manuelle arbejde, der kan fremvises, vidner i mange tilfælde mere om lærerindens dygtighed end om børnenes. Man har hængt sig for meget i uvæsentlige detaljer i frøbelsystemet og forbigået det egentlige – selve ånden. En vis uniformering kan sikkert også tilskrives de store børnetal, man mange steder arbejder med. Ofte med for lidt personale og under elendige pladsforhold. Men man kan dog i nogen grad give John Dewey, som amerikanerne kalder: the modern Froebel, ret i hans udtalelser om, at de ortodokse frøbelbørnehaver ofte er mere frøbelske end Frøbel selv.

Med årene er mange af de mest uheldige beskæftigelsesformer udgået og andre er modificeret. I de bedste frøbelbørnehaver har man efterlevet Frøbels ord, at det er ånden frem for systemet, det kommer an på.

Der er noget tragisk og miskendt over Frøbels skæbne. Den succes, som hans system opnåede, fik han aldrig at se. Hans liv var præget af fattigdom, og han led under den mangel på forståelse, han mødte. Han rettede engang en appel til de tyske mødre om støtte til børnehavesagen. Han mente, at han med lethed kunne skaffe 10.000 aktionærer med et indskud på 10 Thaler fra hver. Der meldte sig kun 155, og af dem var der oven i købet kun 37, der betalte. En tilhængerskare på 37 efter at han igennem et langt liv havde ofret al sin tid og kraft for børnenes sag! Det åbner perspektiver. Ganske anderledes har livet formet sig for vort århundredes store pædagog, *Maria Montessori*. Hun har i rigt mål oplevet at se frugterne af sit arbejde.

Montessoris biografi

Maria Montessori er født 1870 i nærheden af Rom og var den første kvindelige læge i Italien. Efter at hun var blevet læge, ledede hun i 2 år en afdeling for åndssvage børn i Rom. Ved studiet af de forskellige metoder for undervisning af åndssvage børn, stødte hun på et system, der var udarbejdet af den berømte franske læge og pædagog, Séguin, der var død i 1880. Séguin og antropologen Sergi blev de to videnskabsmænd, der kom til at betyde så umådelig meget for udviklingen af Montessoris teorier. Séguins arbejde betegner på mange måder en videreførelse af Frøbels beskæftigelsesmetodik, og Montessori har aldrig lagt skjul på, at Séguin i mange henseender har været hendes forbillede. Der kan altså trækkes en nogenlunde lige linje fra Frøbel over Séguin til Montessori.

Montessori kom 1898 til at lede et uddannelseskursus for lærere, der skulle opdrage åndssvage og svagtbegavede børn, og til dette kursus var knyttet en afdeling for åndssvage børn. Hun forbedrede nu Séguins apparatur og opnåede gennem anvendelsen af disse snilde apparater en umådelig fremgang i

børnenes intellektuelle udvikling. Det berettes oven i købet, at ved årsprøven lå de åndssvage børns præstationer snarere over end under normalskolens tilsvarende alderstrin. Den historie ser vi dog på i dag med nogen skepsis. Vi mener ikke længere, at åndssvaghed kan kureres, bare man finder de rette undervisningsmetoder, men det var en ret udbredt anskuelse på den tid, og den hyldede Séguin forøvrigt også.

Montessori fik nu den tanke, at når de åndssvage børn kunne nå så vidt, måtte de normale kunne nå langt videre, og hun søgte at overføre metoderne til arbejdet med normale børn helt op til den voksne alder.

I året 1906 fik Montessori den opgave at indrette en slags børnehaver i nogle store lejekaserner i Rom. Hun kaldte dem *Casa dei Bambini*, d. v. s. børnenes hus, og her udformede hun så sit system. I årene, der fulgte, har Montessori propaganderet for sine ideer i et utal af lande. Hun døde i Holland i 1952.

Montessoris system

De karakteristiske træk ved Montessoris system er

1. videnskabelighed;
2. at hovedvægten i opdragelsen lægges på barnets frihed og selvstændighed;
3. sanseopdragelsen.

Montessoris første virksomhed falder i den periode, hvor den videnskabelige eksperimentelle metode havde begyndt at sætte sine spor inden for psykologien. Hun kendte dog ikke de arbejder, der var udført af Wundt og andre, men holdt sig særligt til den gren af videnskaben, der da var moderne i Italien, nemlig antropologien. Den gav sig navnlig af med ydre

målinger. Hele den side af montessorisystemet kan vi ikke tage alvorligt i dag. Vi indser ikke betydningen af at kontrollere barnets højde hver måned eller af de særlige målinger af hovedets omkreds, brystmål o. s. v.

Vi savner også anvendelsen af statistik, Montessori motive- rer næsten altid ud fra enkelttilfælde. Men det er altsammen kun tidsprægede foreteelser. Det afgørende er den lidenskab, hvormed hun går ind for videnskabens indførelse i pædago- gikken.

Hun skriver et sted:

»Det er min tro, at det vi bør opdyrke hos vore lærere, er den videnskabelige ånd, langt mere end de mekaniske færdig- heder – men det er ikke nok at udvikle den videnskabelige ånd hos vore lærere. Vi må også lægge skolen til rette for de- res iagttagelser. Denne skole må tillade barnet at udvikle sig frit og naturligt, hvis den skal blive arnestedet for den viden- skabelige pædagogik«.

Motiveringen for barnets frihed gives altså ikke alene ud fra barnets behov, men også fra videnskabens.

Frihed og disciplin

I den stærke betoning af barnets frihed og selvbestemmelses- ret kom montessoriskolerne til at afvige stærkt fra de frøbel- ske børnehaver, men dog ikke så meget fra Frøbels ånd.

Fra et biologisk synspunkt opfatter Montessori friheden som et krav om at lægge særlig vægt på de betingelser, der fremmer den gunstige udvikling af barnets hele personlighed. Al opdragelse må rettes imod de enkelte individer, som må iagttages hver for sig. Her er hun i modsætning til Frøbel, men hun fortsætter:

»Ved opdragelse må forstås den aktive hjælp, man giver

barnet for at fremme dets naturlige udfoldelse. Barnet er et legeme, som vokser, og en sjæl, som udvikler sig, og disse to former, den fysiologiske og den psykiske, har det samme evige ophav – livet selv«. »Vi må hverken fordreje eller hæmme de mystiske kræfter, som indeholdes i disse to vækstformer, men afvente de ytringer af dem, som vi ved vil komme, den ene efter den anden«.

Disse sætninger kunne lige så godt have været udtalt af Frøbel.

Problemet frihed i opdragelsen kan ikke skilles ud fra problemet disciplin. Montessori siger selv, at disciplin må nås gennem frihed. »Vi kalder et individ veldisciplineret, når det er herre over sig selv og derfor kan kontrollere sine handlinger og indrette dem efter visse leveregler«.

Disciplin indøves ikke ved, at børn sidder med foldede hænder eller lås for munden. »Vort mål er at disciplinere til aktivitet, til arbejde, til det gode, ikke til ubevægelighed, passivitet, ikke til lydighed«, skriver Montessori. »Vi må give barnet en frihed, der giver plads for de individuelle og spontane ytringer af barnets natur. Vi kan ikke bedømme, hvad følgen kan blive af at undertrykke en spontan handling på et tidspunkt, hvor barnet netop begynder at blive aktivt. Måske vi derved kvæler livet selv«.

»Vi er vant til at betjene småbørn. Det er farligt, da det tjener til at undertrykke deres spontane aktivitet«. Derfor skal barnet lære at hjælpe sig selv i og af tøjet. Det skal så tidligt som muligt deltage i det daglige livs småpligter, og dertil bliver det opdraget i børnehaven. Der kræves derfor en ny form for inventar i børnehaven. Der skal helst være små lænestole, lave skabe, som børnene selv kan benytte til deres materiale, og små borde, som de selv kan flytte omkring med.

Her adskilte montessoriskolerne sig afgørende fra den gamle

frøbelske med de fast placerede borde og stole og lærerinden som det samlende midtpunkt.

Ydre belønning er lige så unødvendig som ydre former for straf, og man må aldrig lade barnet føle det, som om det har gjort en fejl. Den almindeligste straf, der anvendes, er isolering, men det isolerede barn behandles med særlig omhu og kærlighed.

Nu er det noget, der siger sig selv, at en frihed, der ikke er begrænset, ikke kan eksistere, og Montessori trækker grænsen for barnets frihed ved hensynet til det fælles vel. Formen bliver den samme som velopdragenhed. Alt det, der sårer eller generer andre, må derfor hæmmes. Men enhver livsytring i nyttig retning, lige meget hvad eller hvordan det udtrykkes, må iagttages af lærerinden.

Det er let at se, at vi her har at gøre med en af svaghederne i Montessoris system.

Vi kan f.eks. udmærket tænke os livsytringer i nyttig retning, der generer andre. Man kan næsten sige, at de fleste af barnets nyttige livsytringer virker generende på andre. Og omvendt. Er høflighed og hensyntagen naturligt for barnet?

Friheden er også begrænset på en anden måde hos Montessori. Det tillades ikke barnet at lege frit med materialet. Den frie leg er ikke særlig yndet. Montessori forlanger af den, at den skal ledes mod et bestemt mål og ikke blot være uordentlig larm, der forstyrrer opmærksomheden. For de helt små børn er selve funktionsglæden, det at lave en farlig ballade, ganske givet af stor biologisk betydning.

Disciplinen i montessoribørnehaven kan virke for streng. Niels Bang skriver i sin bog: *Opdragelse og undervisning i det 19. århundrede*:

»Man føler sig næsten uhyggelig til mode ved disciplinen i Casa dei Bambini, når den henrykker Montessori til følgende beejstringsudbrud: 'Når vi prøver på at mindes noget lig-

nende i voksne menneskers liv, kommer vi i tanker om omvendelsernes tid.– Martyrernes overmenneskelige sjælsstyrke, missionærernes udholdenhed og munkenes lydighed, intet andet i verden når op på højde med disciplinen i Casa dei Bambini?«

Sanseopdragelsen

Det tredje karakteristiske træk ved Montessoris teori er sanseopdragelsen, sådan som den udøves ved anvendelsen af Montessoris didaktiske materiale: cylinderblok, knapperammer, tårnet, regnestængerne, farvevindslerne, de geometriske indsæt o. s. v. Materiellet er konstrueret sådan, at det så vidt muligt er selvkorrigerende, derved spares tid for lærerinden. »Den gammeldags lærerinde er forsvundet, som sled sig op for at skabe en ubevægelighedens disciplin og som spildte sin tid med højroset og langvarig præken. I stedet for denne lærerinde har vi sat det undervisningsmateriale, som selv kontrollerer alle fejl og gør selvopdragelse mulig for hvert enkelt barn. Lærerinden er blevet en leder af børnenes spontane aktivitet. Hun er en passiv kraft, en tavs nærværende.«

Når lærerinden vejleder, skal hun følge en skematisk fremgangsmåde. Hvis barnet skal lære navnet på den røde farve siges i første omgang: »Dette er rødt«. Senere »Giv mig det røde«, og til slut »Hvad farve har dette?« Opdragerens kunst ligger i at finde det rette øjeblik. Det er Montessoris fortjeneste, at hun har påvist de såkaldte sensitive perioder hos barnet. Disse perioder svarer til en særlig følsomhed hos barnet for erhvervelsen af en bestemt egenskab. Når først denne egenskab er erhvervet, forsvinder den tilsvarende modtagelighed.

Kritik

Hele denne sanseopdragelse gennem anvendelsen af det didaktiske materiale har spillet en stor rolle for Montessori. Grundlaget for denne beskæftigelsesform står og falder med teorien om »formal øvelse«. Hun gik ud fra den anskuelse, at »skelnevnen« kunne læres og overføres. Først lang tid senere erfarede Montessori, at der overhovedet kunne herske tvivl om denne teoris rigtighed. At erfaringer indhøstet på eet område kun i meget ringe omfang lader sig overføre til et andet, kan bevises.

Selve apparaturen har man også kritiseret. Den er af en meget virkelighedsfjern beskaffenhed. Men Montessori ville netop ikke forvirre sanseopdragelsen med de konkrete ideer, som kan indhøstes fra vore omgivelser ad tilfældig vej.

Det synspunkt kan vi ikke anerkende. De virkelig nødvendige begreber om hårdhed, vægt, længde o. s. v. forekommer normalt i barnelivets rige erfaringsområde. De, der ikke forekommer så ofte, er heller ikke nødvendige. Montessoris materiale er et vilkårligt udsnit, en abstraktion, og det kan aldrig erstatte det virkelige livs erfaringer. Det er også i modstrid med den moderne gestaltpsykologi, der netop går imod den opdeling og indlæring af enkeltelementer, som Montessori og forøvrigt også Frøbel lagde vægt på. *Erfaringerne skal indgå i hele den naturlige situation, hvorunder de normalt forekommer.*

Den samme grundskavank er også de egentlige undervisningsfag behæftet med. Rent bortset fra, at vi synes, at det er alt for tidligt at lære børnene regning, skrivning og læsning allerede i børnehvealderen, må vi fastslå, at en proces som skrivning ikke bør indlæres ved, at den opløses i alle dens enkeltelementer.

Læsemetoden er baseret på lydrette ord, og vi har i dag

langt bedre metoder til den første indøvelse. Regneundervisningen forekommer alt for tidligt. Opdragelse er liv, og den må forudsætte førstehåndskontakt med virkelige vitale situationer.

Den væsentligste anke, man kan rette mod montessorisystemet er, at det i for høj grad er intellektualiseret. Det viser sig tydeligst ved hendes stilling til væsentlige sider af barnets natur. Først og fremmest i hendes anskuelser om barnets leg. Det er ikke tilladt, at børnene leger frit med det didaktiske materiale. Det egner sig forøvrigt heller ikke til det. Af klodser og stænger er der ikke to lige store stykker.

»Hvis jeg var overbevist om, at børn havde behov for at lege, ville jeg forsyne dem med det nødvendige apparatur – men jeg er ikke overbevist,« siger Montessori. Her er et punkt, hvor Montessori og Frøbel repræsenterer absolutte modsætninger. I dag vil praktisk talt alle psykologer og pædagoger være enige om, at barnet har et behov for at lege, og at legen er den væsentligste livsimpuls overhovedet på det barnlige plan. Det forekommer besynderligt, når Montessori skriver om børnene, at det var kundskab, de elskede og ikke den tåbelige leg. Ved de forsøg, der er gjort, hvor man har anbragt montessorimaterialet sammen med legetøj af forskellig art, har børnene kun vist meget lidt interesse for montessorimaterialet, og kun i ganske enkelte tilfælde blev det anvendt efter sin hensigt. Heller ikke barnets fantasieren anerkender Montessori. »Hvis et barn har hang til fantasieren som en rest af de vilde forfædres liv, skal opdragelsen ikke udvikle denne hang på samme måde, som man ikke lader barnets sproglige udvikling blive stående på et stade lignende de vildes.«

Af samme grund kan Montessori heller ikke anerkende det frit skabende arbejde, og dog pibler det mange gange frem. Derfor kan vi midt i den farvelagte skabelon finde et lille

ansigt med et par store ører eller en anden barok tegning. Det er ikke uorden, det er liv!

Montessoris betydning

Men over denne kritik af visse sider af montessorisystemet må man ikke glemme Montessoris store indsats som i rækkevidde udmærket kan måle sig med Frøbels. Her skal nævnes visse hovedtræk:

Arbejdet i børnehaven blev lagt op i et videnskabeligt plan, der indebærer rige muligheder for fremtidig udvikling.

Uddannelsen af børnehavelærere blev forbedret. Børnehaven mistede anstalt- og asylpræget, og hvad der var endnu vigtigere: der blev taget hensyn til det enkelte barns individualitet. Det fik lov at udvikle sig i sit eget tempo.

Børnehavens inventar og møbler blev gjort lettere og mere variabelt, og barnets selvstændighed udvikledes ved, at det så tidligt som muligt fik lært at hjælpe til, ikke alene med påklædning, men også med servering af maden, rengøring o. s. v.

Kritiken skal blot vise, at montessorisystemet ikke var tilstrækkeligt. Det tog for meget hensyn til det intellektuelle på bekostning af barnets leg og fantasien.

Lighed og forskel

Ligheden mellem Frøbels og Montessoris system kan formuleres i følgende punkter (efter Kilpatrick):

De har begge en tro på, at barnenaturen i sit inderste væsen er god.

Opdragelsesprocessens fundament er følgelig udfoldelse af det, der er givet ved fødselen.

De har begge en konsekvent tro på, at frihed er en nødvendig betingelse for denne udvikling.

De anvender begge to sanseløvelser til at fremme udviklingen.

De har begge tendens til at anerkende evnepsykologi.

Forskellen kan karakteriseres i følgende punkter:

For Frøbel var leg, fantasien, skabende arbejde fundamentet for al opdragelse. For Montessori en blomstændighed.

Frøbels system er bygget på en tåget metafysisk livsanskuelse. Montessoris på en naturvidenskabelig.

Frøbel lægger vægt på det almengyldige i barnets natur, Montessori på det individuelle.

Frøbels system søger at fremme den sociale opdragelse ved fælleslege som f. eks. sangleg. Montessori lærer ganske vist barnet at tage hensyn til næsten, men socialt samarbejde er andet og mere end blot hensyntagen.

Frøbel søger at udvikle de emotionelle sider af barnets psyke, Montessori de intellektuelle.

At holde sig ortodokst til det ene eller det andet system er en ensidighed, der ikke kan harmonere med vor tids syn på børneopdragelsen. *Vi er efterhånden kommet bort fra den anskuelse, at det skulle være muligt at konstruere et enkelt system, der alene kan give barnet den nødvendige og tilstrækkelige udvikling. Den kan kun fås gennem livet selv i al dets brogede og skønne mangfoldighed, og derfor er den ideale børnehave den, der nærmer sig mest muligt til det normale livs betingelser.*

DIS-Danmark

1 0 5 6 0 8